

פיתוח ישראלי: מטפלים בדיכאון ללא תרופות

דיכאון הוא אחת המחלות השכיחות ביותר היום בעולם, 20% עד 30% מתושבי המערב לוקים בו. לצד המירוצ אחרי התרופה האנטי דיכאונית האולטימטיבית, מחפשים החוקרים שיטות טיפול אחרות. מכשיר חדש פרי פיתוח ישראלי, שמגרה את רקמות המוח העמוקות באמצעות גלים מגנטיים, עשוי להיות פריצת הדרך. במחקר שנערך בימים אלה בבית-החולים שלוותא מספרים המטופלים על שיפור ניכר במצבם. בעתיד עשוי המכשיר לרפא או להקל על מגוון בעיות נוירולוגיות ובהן שבץ מוחי, אלצהיימר, פרקינסון ואוטיזם.

מעובד עפ"י כתבות של אריאלה איילון, ד"ר איתי גל ורויטרס, אתר Ynet

לעורר את המוח עד לפני כמה שנים רווחה בין החוקרים ההנחה שלא ניתן להגיע לגירוי מוחי עמוק. בשנת 2000 התחיל ד"ר צנגן לשקוד במכון הלאומי האמריקאי לבריאות על שדרוג הטכנולוגיה המגנטית כך שתוכל לגרום לגירוי מוחי עמוק יותר. בשיתוף עם ד"ר יפתח רוט, פיזיקאי מהמרכז הרפואי שיבא, הוא פיתח מכשיר שיכולת הגירוי המוחית שלו מגיעה לעומק של 5.5 ס"מ. את המכשיר החדש מייצרת חברת בריינסוי הישראלית.

"בשנת 2003, באישור מינהל המזון והתרופות האמריקאי (FDA), ערכתי ניסוי ראשוני בבני אדם, שתוצאותיו היו מעוררות תקווה," מספר ד"ר צנגן. "במהלך הניסוי מצאנו שניתן לגרות מבנים מוחיים עמוקים יותר שמעורבים במחלות מוחיות שונות".

כיצד זה עובד בפועל? מסביר ד"ר הראל: "החולה יושב על כיסא וחובש לראשו למשך 15 דקות מעין קסדה, שבתוכה יש סליל שמעביר זרם בעוצמה של אלפי אמפר. הזרם הזה יוצר שדה מגנטי משתנה, ש'חודר' דרך קליפת המוח לאזורים העמוקים יותר שלו וגורם לעוררות מקומית של רקמת המוח. הטיפול ניתן מדי יום במשך חמישה שבועות, ובמהלכו החולה חש זרם קל בקרקפת, כמו שחשים כשעושים פן בשיער."

הניסוי במכשיר המשודרג מיועד למי שסובלים מדיכאון עמיד ומגיבים באופן חלקי בלבד לתרופות, למי שלא מגיבים כלל לטיפול התרופתי ולמי שבעקבות הטיפול התרופתי מפתחים תופעות לוואי חריפות. "עד כה סיימו את הטיפול 15 חולי דיכאון, ובשיעור גבוה מהם נצפה שיפור משמעותי בממדים כמו מצב הרוח, הרגלי השינה, התיאבון, התפקוד האישי והחברתי, היכולת לפתור בעיות, ההערכה הקוגניטיבית והזיכרון," אומר ד"ר הראל.

"עם זאת," מסיג בזהירות ד"ר שמואל קרון, מנהל המרכז הרפואי שלוותא, "מדובר עדיין בניסוי. כטיפול אנחנו עוד לא יודעים מה יהיה אורכו, כלומר כמה פעמים יידרש החולה להיחשף לטיפול עד שתושג הטבה במצבו".

כיצד בדיוק משפיעים השדות המגנטיים על המוח – עדיין לא ברור. גם ההשפעה ארוכת הטווח של השיטה שפותחה לראשונה בשנת 1985 ונוסתה במספר מחקרים ברחבי העולם, עדיין אינה ידועה.

ריצ'רד הופקינס, תושב בריטניה בן 35 שהשתתף במחקר הקליני לאחר שקרא על שיטת ה-TMS באינטרנט, טוען שהדיכאון אצלו השתפר לאחר הטיפול. "סבלתי מדיכאון משך 10 שנים, טופלתי בתרופות רבות תוך הצלחה חלקית. הטיפול החדש מצליח יפה מאוד, ואני מרגיש הרבה יותר טוב מכפי שהרגשתי שנים".

"התפלאתי לראות עד כמה מרוצים המטופלים", אומר ד"ר הראל, "הטיפול אינו כואב. התחושה מעט מוזרה בהתחלה, אולם מתרגלים אליה במהירות. עד כה התוצאות מבטיחות, והאנשים מדווחים על שיפור בשינה, בתיאבון, ובכאב הנפשי. הם חשים הקלה אמיתית".

מפתחי המכשיר מאמינים כי הטיפול המגנטי עשוי לסייע גם לחולים שלקו בשבץ מוחי, לנרקומנים בתהליך הגמילה מסמים, לסובלים ממחלת הפרקינסון, האלצהיימר, היפראקטיביות ואפילו לאוטיזם.

מאז גיל ההתבגרות סבל יצחק (52) מדיכאון. התרופות השונות שקיבל במהלך השנים לא שיפרו, לדבריו, את מצבו. "אין תרופות אנטי דיכאוניות מהדור הישן והחדש שלא ניסיתי," הוא אומר. גם טיפולים פסיכותרפויטים שונים שעבר לא היטיבו את תחושותיו. "לא מצאתי עניין, ריגוש או שמחה בחיי. הם נראו לי חסרי תכלית, מייאשים, אפורים וסתמיים." טיפול ניסויי שעבר לאחרונה, שעושה שימוש בגירוי מגנטי למוח, שיפר במידה רבה את מצבו. "תוך חמישה טיפולים חזרה אלי יכולת הריכוז והמיקוד," הוא מספר. "גם העוינות, שהיא חלק מהדיכאון שלי, פגה. פתאום חשתי סוג של שמחת חיים שכבר שכחתי שהיא קיימת." האושר החדש ארך שלושה שבועות. "ואז הדיכאון חזר, אבל בגרסה הרבה יותר קלה, מרוככת," אומר יצחק. "הפעם לא נפלתי לתהומות של ייאוש עמוק, לא הרגשתי שהחיים האלה לא שווים כלום. חשתי בעיקר סוג של דכדוך."

חלופה לא פולשנית

הטיפול שעבר יצחק ניתן לו במסגרת מחקר ראשון מסוגו בעולם לטיפול בדיכאון, שנערך בימים אלה במכון לחקר הרגש והקוגניציה במרכז לבריאות הנפש שלוותא בהוד השרון. הניסוי מתבסס על שימוש במכשיר גירוי מגנטי (TMS) לא פולשני, שמסוגל לגרות אזורים בעומק המוח באמצעות שליחת שדות מגנטיים לאזורים עמוקים במוח. השדות המגנטיים יוצרים זרמים חשמליים בתוך המוח, באיזורים שעד כה לא ניתן היה להגיע אליהם בשיטה זו. החוקרים מקווים כי הממצאים ישכנעו את מינהל המזון והתרופות האמריקני לאשר את השימוש במכשיר ה-TMS כטיפול לדיכאון.

המחקר צפוי להימשך עד יוני 2007."נתוני הביניים שהצטברו עד כה נראים מבטיחים," אומרים יוזם הניסוי, ד"ר אברהם צנגן, ראש המעבדה במחלקה לחקר המוח במכון ויצמן, ושותפיו למחקר: ד"ר ערן ואדים הראל, פסיכיאטר בשלוותה, וד"ר חיליק לבקוביץ', מנהל מחלקת יום בבית החולים.

הטיפול בדיכאון מאתגר פסיכיאטרים וחוקרי מוח רבים ברחבי העולם. על פי הערכות, 30%-20% מהאוכלוסייה במערב סובלים מדיכאון. כשליש מהחולים לא מגיבים לתרופות שמצויות בשוק. עד שנת 2020 צופים המומחים, ייחשב הדיכאון למחלה המובילה באובדן ימי עבודה. 15% מכלל החולים ינסו לשלוח יד בנפשם. במקביל למירוץ של חברות התרופות המובילות בעולם אחרי התרופה האנטי דכאונית האולטימטיבית, מנסים חוקרים גם טיפולים אחרים במחלה. אחד הטיפולים המוכרים יותר הוא שימוש בנזעי חשמל ("שוק חשמלי"), שממנו התפתח הטיפול בדיכאון באמצעות גרייה מוחית.

"לכ-30% מחולי הדיכאון, שלא מגיבים לטיפול תרופתי, לא נמצא עד היום טיפול יעיל מלבד השימוש בנזעי חשמל," אומר פרופ' לאון גרינהאוס, מנהל מרכז ירושלמי לבריאות הנפש – בתי החולים איתנים וכפר שאול. חלק מתופעות הלוואי של הטיפול הן כאבי ראש ופגיעה בזיכרון לטווח הקצר. "אבל היום הטיפול ניתן בעוצמה נמוכה יותר, שמשפיעה פחות על הזיכרון," מציין פרופ' גרינהאוס. הטיפול בנזעי חשמל, שבמשך שנים סבל מדימוי דמוני, הפך למקובל במהלך השנים. עם זאת מנסים המומחים למצוא לו חלופה, שעושה את אותה עבודה ללא השימוש בחשמל.

טכנולוגיית הגירוי המגנטי של המוח (TMS) קיימת קרוב ל-20 שנה והתבססה על סליל שיכולת הגירוי שלו היא לעומק של 1.5 ס"מ. "תחום הגירוי המגנטי ברפואה הנוירולוגית התפתח בעיקר בעשר השנים האחרונות, במטרה לטפל בחולי פרקינסון," מסביר ד"ר הראל. "חלק מהחולים במחלה הזו סובלים גם מדיכאון. התברר שהגירוי המגנטי גרם גם להקלת תסמיני הדיכאון אצלם." "הבעיה היא שהמכשור שהיה קיים עד כה יכול היה לשלוח גירוי למוח לעומק של 1.5 ס"מ, מה שהגביל את השפעתו לקליפת המוח בלבד, בעוד שמחלות נוירולוגיות ופסיכיאטריות מקורן באזור עמוק יותר במוח. " בשנים 2002-2003 ערך פרופ' גרינהאוס ניסוי השוואתי ב-80 חולי דיכאון עמיד לטיפול תרופתי. מחציתם טופלו בנזעי חשמל ומחציתם בגירוי מגנטי. "מתוצאות הניסוי עלה שהגירוי המגנטי שעומק חדירתו שטחי ומגיע רק ל-1.5 ס"מ שווה ביעילותו לגירוי חשמלי," הוא אומר.

